

21. Yüzyıl Becerileri İçin Fen Eğitimi Öğrenmeyi Derinleştirme

---

Editör: Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ

Editör: Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ

21. YÜZYIL BECERİLERİ İÇİN FEN EĞİTİMİ Öğrenmeyi Derinleştirme

ISBN 978-625-7582-10-0

DOI 10.14527/9786257582100

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevdir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Temmuz 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Bektaş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33
Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Günümüzde bilgiye ulaşmak kolayken bu bilgiye nasıl ve nerden ulaşacağını bilmek çok önemlidir. Verilecek eğitimlerin en temel amacı kendi düşünme süreçlerinin farkında olan ve bunları etkili bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirmek olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bireyler sahip oldukları düşünme yeteneklerinden dolayı eğitim ve kariyer yaşamlarının yanı sıra sosyal hayatta da var olurlar. Eğitimciler olarak öğrencilere işlenmemiş bilgileri ezberletmekten ziyade onların düşünme yapılarını eğitmemiz gerekmektedir. Bilgileri öğretmek için kullanabileceğimiz tek kapasite insan düşüncesidir ve bunu doğru bir şekilde kullanmamız önemlidir. Öğrenmek için bireylerin kullanabilecekleri tek kaynak olan düşünme, doğru ve etkili öğretilerle geliştirilebilir. Düşünme eylemi herkesin ulaşmak istediği ve 21. yüzyıl becerileri olarak ifade edilen becerileri kazanmak ile mümkün olacaktır. Bu sayede hem öğrenme hem de öğrenme için izlenecek yollar tamamlanacaktır. Bu durumda karşımıza şu soru çıkmaktadır: Peki, nedir bu 21. yüzyıl becerileri ve neden önemlidir?

Kitap kapsamında ele alınan 21. yüzyıl becerilerinin; bilişsel, içsel ve kişilerarası olmak üzere üç kategoride sınıflandırıldığı söylenebilir. Becerilerin genel hatlarını belirten bu üç kategori, bireylerin sadece eğitim hayatlarında değil daha geniş anlamda yapmaları gereken becerileri de içermektedir. Bireylerin eğitimleri boyunca bu üç kategoriyi temsil eden becerilerin koordineli bir şekilde desteklenmesi önemlidir. Bu sayede onların daha derin öğrenme deneyimleri yaşamalarına imkân tanınmış olacaktır. 21. yüzyıl becerileri; bireylerin eğitim hayatlarında başarılı olmalarını sağlamanın yanı sıra değişimin ve öğrenmenin sürekli olduğu günümüz şartlarına ayak uydurmalarına da yardımcı olur. Günümüz dünyasındaki öğrenci profilleri dikkate alındığında; onların meraklı, sorgulayan, farkındalıkları yüksek, yaratıcı, daha enerjik ve teknolojiyle iç içe bireyler oldukları söylenebilir. Onların ihtiyaçları bu kadar karmaşıkken onları yetiştirecek olan öğretmenlerin de bu ihtiyaçları karşılayabilecek yeterliliklere sahip olması önemlidir.

Bilim sürekli ilerlerken ülkemizde bu ilerlemeye ayak uydurabilmek için öğretim programlarında değişiklikler ya da güncellemeler yapılmaktadır. Bu revizyonlar kapsamında, özellikle de 21. yüzyıl becerilerini ve nasıl ortamlarda geliştirilebileceğini bilmek eğitim için temel nokta olmuştur. Bu becerilere ulaşabilmek için de uygun eğitim ortamları gerekmektedir. Bu eğitim ortamlarının neler olduğu ve bu ortamlarda 21. yüzyıl becerilerine nasıl ulaşılacağı, 21. yüzyıl becerilerine sahip bireylerin özellikleri ve fen eğitimi açısından bu becerilerin önemi bu kitabın odak noktasıdır. Dahası bu becerilerin doğru içerikle bilinmesi ve nasıl

geliştirileceği üzerine odaklanmak en temel noktadır. Bu kitap bunu her bir becerinin uzmanı aracılığı ile okuyucuya sağlayacaktır.

Kitapta 13 bölüm yer almaktadır. Bu bölümlerin kitaptaki sırası, her bir bölümün içeriği ve okuyucuya yansması bölümleri özel kılarken, kitap bütüncül bir bakış açısı ile oluşturularak becerilerin ilişkisi de ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebepten bu kitabın alana büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2021

Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ

ORCID No: 0000-0002-8272-0516

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ

1. Bölüm: Bilimsel Okuryazarlık

Prof. Dr. Halil TURGUT, Süleyman Demirel Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9201-923X

2. Bölüm: Teknoloji Okuryazarlığı

Dr. Sümeyra Zeynep ET, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0176-4788

3. Bölüm: Üstbilmiş

Dr. Öğr. Üyesi Emine Hatun DİKEN, Kafkas Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3922-2535

4. Bölüm: Araştırma-Sorgulama

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ŞAHİNGÖZ, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4884-7588
Dr. Süleyman ÇİTE, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1359-3621

5. Bölüm: Bilimsel Akıl Yürütme

Dr. Öğr. Üyesi Elif SÖNMEZ, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0056-7907

6. Bölüm: Eleştirel Düşünme

Dr. Büşra Nur ÇAKAN AKKAŞ, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9628-069X

7. Bölüm: Analitik Düşünme Becerisi

Dr. Öğr. Üyesi Ebru EZBERCİ ÇEVİK, Erciyes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4219-3296

8. Bölüm: Yaratıcılık ve Yenilik

Doktorant Dilara ŞAHİN, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3713-6150

Uzman Esmâ KARAKUŞ, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1527-8075

Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8272-0516

9. Bölüm: Yansıtıcı Düşünme

Dr. Elanur YILMAZ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9758-2638

10. Bölüm: Karar Verme Becerisi

Doç. Dr. Esra BOZKURT ALTAN, Sinop Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5592-1726

11. Bölüm: Problem Çözme Becerisi

Arş. Gör. Hilal YANIŞ KELLEÇİ, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9686-8538

Doç. Dr. Sedat KARAÇAM, Düzce Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7610-3848

12. Bölüm: Bilimsel Süreç Becerisi

Doç. Dr. Ayşe SERT ÇIBİK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9648-3593

Burak ÇELİK, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1729-7034

13. Bölüm: İletişim Becerisi

Dr. Öğr. Üyesi Funda YEŞİLDAG-HASANÇEBİ, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9365-940X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM BİLİMSEL OKURYAZARLIK

1.1. Bilimsel Okuryazarlığın Tanımı.....	2
1.2. Tarihi Gelişim Süreci	3
1.3. Kavramsal Açılımı.....	5
1.4. Bilimsel Okuryazarlığın Fen Eğitimi Açısından Önemi.....	8
1.5. Bilimsel Okuryazarlığı Destekleyen Öğrenme Ortamları	11
1.5.1. Bilimsel Bilgi Birikiminin Geliştirilmesi	11
1.5.2. Bilimin Doğası İnanışlarının Geliştirilmesi	13
1.5.3. Bilim-Teknoloji-Toplum Anlayışının Geliştirilmesi	16
1.6. Bilimsel Okuryazar Bireyin Özellikleri	19
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM TEKNOLOJİ OKURYAZARLIĞI

2.1. Teknoloji Okuryazarlığı ve Teknoloji Okuryazarlığı Standartları	30
2.2. Teknoloji Okuryazarı Bir Bireyin Özellikleri	34
2.3. Teknoloji Okuryazarlığı ve Öğrenme Ortamları	38
2.4. Teknoloji Okuryazarlığının Fen Eğitimine Yansımaları	41
Kaynakça.....	44

3. BÖLÜM ÜSTBİLİŞ

3.1. Üstbiliş.....	50
3.1.1. Üstbiliş İle İlgili Sınıflandırmalar	51
3.1.2. Üstbiliş ve Yürütücü Bilgi Kavramları Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar.....	59
3.1.3. Bilgi İle Üstbilişin Ayrımı.....	61
3.2. Üstbilişin Fen Eğitimindeki Önemi.....	62
3.3. Üstbilişi Destekleyen Öğrenme Ortamları	66
3.4. Üstbilişe Sahip Bireylerin Özellikleri.....	68
Kaynakça.....	69

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA-SORGULAMA

4.1. Araştırma-Sorgulama Nedir?	76
4.1.1 Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğretimin Tarihsel Gelişimi	80
4.1.2 Araştırma-Sorgulama Türleri.....	82
4.1.2.1. Seviye I: Onaylama/Doğrulama (Confirmation/verification).....	83
4.1.2.2. Seviye II: Yapılandırılmış Araştırma-Sorgulama (Structured inquiry)	83
4.1.2.3. Seviye III: Rehberli Araştırma-Sorgulama (Guided inquiry).....	83
4.1.2.4. Seviye IV: Açık Araştırma-Sorgulama (Open inquiry).....	84
4.2. Araştırma-Sorgulamanın Fen Eğitimi Açısından Önemi.....	85
4.3. Araştırma-Sorgulamayı Destekleyen Öğrenme Ortamları	87
4.3.1. Araştırma-Sorgulama Sürecinde Öğretmenin Rolü	92
4.4. Araştıran-Sorgulayan Bireyin Özellikleri	93
Kaynaklar.....	95

5. BÖLÜM

BİLİMSEL AKIL YÜRÜTME

5.1. Fen Eğitimi Perspektifinden Bilimsel Akıl Yürütme Becerileri	100
5.2. Bilimsel Akıl Yürütme Nedir?	101
5.3. Fen Eğitiminde Bilimsel Akıl Yürütme Neden Önemlidir?	104
5.4. Bilimsel Akıl Yürütmeyi Destekleyen Öğrenme Ortamları	106
5.5. Bilimsel Akıl Yürüten Bireylerin Sahip Oldukları Özellikler Nelerdir?.....	108
Sonuç.....	110
Kaynaklar.....	111

6. BÖLÜM

ELEŞTİREL DÜŞÜNME

6.1. Eleştirel Düşünme Nedir?	118
6.2. Eleştirel Düşünmenin Boyutları.....	120
6.3. Eleştirel Düşünmenin Fen Eğitimi Açısından Önemi	123
6.4. Eleştirel Düşünme Becerilerini Destekleyen Öğrenme Ortamları.....	125
6.4.1. Diyalojik Öğretim	127
6.4.2. Tasarım Odaklı Düşünme	128
6.4.3. Proje Tabanlı Öğrenme	128
6.4.4. Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğrenme	128
6.4.5. Sokratik Sorgulama	129
6.5. Eleştirel Düşünen Bireyin Özellikleri.....	130
Kaynakça.....	132

7. BÖLÜM

ANALİTİK DÜŞÜNME BECERİSİ

7.1. Analitik Düşünme Becerisi Nedir?	136
7.2. Analitik Düşünme Becerisinin Fen Eğitimi Açısından Önemi	139
7.3. Analitik Düşünme Becerisini Destekleyen Öğrenme Ortamları.....	143
7.4. Analitik Düşünme Becerisine Sahip Bireyin Özellikleri.....	149
Kaynaklar.....	150

8. BÖLÜM

YARATICILIK VE YENİLİK

8.1. Yaratıcılık ve Yenilik Nedir?.....	154
8.1.1. Yaratıcılık Kavramı	154
8.1.2. Yenilik Kavramı	155
8.1.3. Yaratıcılık ve Yenilik Arasındaki İlişki	157
8.2. Yaratıcı ve Yenilikçi Bireyin Özellikleri.....	157
8.3. Yaratıcılık ve Yeniliğin Fen Eğitimi İçin Önemi.....	159
8.4. Yaratıcılık ve Yeniliği Destekleyen Öğrenme Ortamları.....	161
8.4.1. Yaratıcılığı ve Yeniliği Destekleyen Uygulamalar	164
8.4.1.1. Hipotetik Düşünme	164
8.4.1.2. Sorgulama Temelli Öğretim Yöntemi	165
8.4.1.3. Teknoloji Kullanımı	168
8.4.2. Yaratıcı ve Yeniliği Destekleyen Öğrenme Ortamında Öğretmenin Rolü	169
Kaynakça.....	170

9. BÖLÜM

YANSITICI DÜŞÜNME

9.1. Etkili Fen Öğretimi İçin Yansıtıcı Düşünme: Öğretmen Mesleki Gelişimi, Amaçlar ve Süreçler	178
9.2. Öğretmenlik Mesleğinde Yansıtıcı Düşünme ve Uygulamalar	179
9.3. Yansıtıcı Düşünen Öğretmenlerin Özellikleri	180
9.4. Yansıtıcı Düşünme ve Uygulamaların Fen Eğitimi Açısından Önemi.....	183
9.5. Yansıtıcı Düşünme ve Uygulamaları Destekleyen Ortamlar.....	185
Sonuç ve Öneriler.....	189
Kaynakça.....	190

10. BÖLÜM

KARAR VERME BECERİSİ

10.1. Giriş.....	192
10.2. Karar Verme Becerisi Nedir?	193
10.3. Karar Verme Becerisinin Fen Eğitimi Açısından Önemi	200
10.4. Karar Verme Becerisini Destekleyen Öğrenme Ortamları.....	202
10.5. Karar Verme Becerisine Sahip Bireyin Özellikleri.....	208
Kaynakça.....	209

11. BÖLÜM

PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ

11.1. Giriş.....	214
11.2. Problem Nedir?	215
11.3. Problem Çözme Nedir?	216
11.3.1. Problem Çözmeyi Etkileyen Faktörler	218
11.3.1.1. Problem Çözme Sürecini Etkileyen Dış Faktörler	218
11.3.1.2. Problem Çözme Sürecini Etkileyen İçsel Faktörler ve Problem çözme Becerileri	221
11.3.2. Problem Çözme Modelleri	224
11.3.3. Problem Çözme Becerisini Destekleyen Öğrenme Ortamları	231
11.3.4. Problem Çözme Becerisine Sahip Bireylerin Özellikleri.....	234
11.4. Fen Eğitiminin Problem Çözme Becerisi Açısından Önemi.....	237
Kaynakça.....	239

12. BÖLÜM

BİLİMSEL SÜREÇ BECERİSİ

12.1. Bilimsel Süreç Becerisi.....	246
12.2. Bilimsel Süreç Becerisinin Fen Eğitimi Açısından Önemi	255
12.3. Bilimsel Süreç Becerisini Destekleyen Öğrenme Ortamları	260
12.4. Bilimsel Süreç Becerisine Sahip Bireyin Özellikleri	267
Kaynaklar.....	274

13. BÖLÜM

İLETİŞİM BECERİSİ

13.1. İletişim Becerisi Nedir?	280
13.2. İletişim Becerisinin Fen Eğitimi Açısından Önemi.....	284
13.3. İletişim Becerisini Destekleyen/Geliştiren Öğrenme Ortamları	286
13.3.1. İletişim Yaklaşımları	288
13.3.2. Söylem Desenleri	289
13.3.3. Sınıf İçi Normlar	290
13.3.4. Soru Sorma	291
13.3.5. Öğretmen Müdahaleleri.....	293
13.3.6. Sınıf İçi Etkileşim.....	293
13.3.7. İletişim Becerisini Geliştirebilecek Uygun Öğrenme Ortamları İçin Öneriler	295
13.4. İletişim Becerisine Sahip Bireyin Özellikleri.....	297
Kaynaklar.....	300

Yazarlar Hakkında.....	305
-------------------------------	------------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Bilimsel okuryazar bireyin özelliklerine ilişkin kelime bulutu	23
Şekil 2.1. Teknolojik okuryazarlığın üç boyutu	33
Şekil 2.2. Teknoloji okuryazarı bireyin özelliklerine ilişkin kelime bulutu	37
Şekil 2.3. Öğrenme ve program tasarımı formatı.....	44
Şekil 3.1. Flavell'in (1979) bilişsel izleme modeli	51
Şekil 3.2. Nelson'un üstbilgi ile ilgili sınıflandırması	53
Şekil 3.3. Schraw ve Moshman'ın (1995) üstbilgi ile ilgili sınıflandırması	55
Şekil 3.4. Pintrich, Wolters ve Baxter'in (2000) üstbilgi ile ilgili sınıflandırması	59
Şekil 4.1. Araştırma-sorgulamanın temel bileşenleri	78
Şekil 4.2. Araştıran-sorgulayan bireyin özelliklerine yönelik kelime bulutu.....	95
Şekil 5.1. Bilimsel akıl yürüten bireylerin özelliklerine ilişkin kelime bulutu.....	110
Şekil 6.1. Eleştirel düşünme becerileri.....	120
Şekil 6.2. Eleştirel düşünme eğilimleri.....	122
Şekil 6.3. Eleştirel düşünen bireyin özellikleri.....	132
Şekil 7.1. Analitik düşünme becerisi alt boyutları	138
Şekil 7.2. Analitik düşünme becerisine sahip bireyin özellikleri	150
Şekil 8.1. Teknolojik değişim süreci	156
Şekil 8.2. Yaratıcı bireyin özellikleri.....	158
Şekil 8.3. Öğrenme ortamında yeniliği ve yaratıcılığı geliştiren durumlar	163
Şekil 8.4. Fen eğitiminde yaratıcılık ve yeniliği geliştirmek için gerekli olan durumlar	164
Şekil 8.5. Sorgulama temelli öğrenme döngüsü	166
Şekil 8.6. Yaratıcılığı ve yeniliği geliştirmek için öğretmenin rolleri.....	170
Şekil 9.1. Yansıtıcı öğretmenin özellikleri	182
Şekil 9.2. Yansıtıcı öğretmen modeli.....	183
Şekil 10.1. Karar teorilerinin odaklandığı sorular	198
Şekil 10.2. Normatif teori ekseninde geliştirilmiş karar verme beceri testi örnek soruları.....	207
Şekil 10.3. Karar verme becerisine sahip bireyin özellikleri	208
Şekil 11.1. Problem çözüme süreci	224
Şekil 11.2. Problem çözüme becerisine sahip bireyin özellikleri.....	236
Şekil 12.1. Bilimsel süreç becerisine sahip bireyin özellikleri.....	271
Şekil 13.1. İletişim süreci ve öğeleri	281
Şekil 13.2. Eğitsel iletişim modeli.....	287
Şekil 13.3. Sınıf içinde öğretmen öğrenci etkileşimi.....	294
Şekil 13.3. İletişim becerisine sahip bireyin özelliklerine ilişkin kelime bulutu	300

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Teknoloji Okuryazarlığı Tanımları.....	32
Tablo 2.2. Teknolojik Okuryazarlık Standartları: Teknoloji Çalışması İçin İçerik.....	33
Tablo 2.3. Teknoloji Okuryazarlığı Seviyeleri	36
Tablo 2.4. Çeşitli Teknoloji Okuryazarlığı Seviyelerindeki Kullanıcıların Özellikleri	36
Tablo 4.1. Bybee (2007, s.4) Araştırma-Sorgulama Olarak Bilim.....	77
Tablo 4.2. Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğrenmenin Yapısal Çerçevesi.....	79
Tablo 4.3. Araştırma-Sorgulama Seviyeleri ve Öğrenen Özerkliğine Göre Araştırma-Sorgulama Türleri	84
Tablo 4.4. Araştırma-Sorgulama Türlerine Yönelik Araştırma-Sorgulama Beceri Alanları	85
Tablo 4.5. Fen Öğretim Standartlarına Yönelik Temel Fikirler	87
Tablo 1. Bilimsel Akıl Yürütme Becerileri.....	103
Tablo 6.1. Delphi Raporu Kapsamında Belirtilen Eğilimler	121
Tablo 6.2. Güçlü ve Zayıf Eleştirel Düşünme Eğilimine Sahip Kişilerin Kullandıkları İfadeler	123
Tablo 8.1. Sorgulama Temelli Fen Eğitimi ile Yaratıcı Fen Eğitimi Arasındaki İlişki.....	167
Tablo 10.1. Çeşitli Araştırmacılar Tarafından Ele Alınan Karar Verme Sürecinin Aşamaları.....	195
Tablo 11.1. Yapılandırılmış ve Yapılandırılmamış Problemlerin Özellikleri	219
Tablo 11.2. Problem Çözme Modelleri.....	229
Tablo 12.1. Bilimsel Süreç Becerilerine Sahip Bireylerin Özellikleri.....	268
Tablo 13.1. Sınıf Ortamında Oluşabilecek İletişim Yaklaşımları	289
Tablo 13.2. Öğrencilerin İletişim Becerileri.....	299

1. BÖLÜM

BİLİMSEL OKURYAZARLIK

Prof. Dr. Halil TURGUT, Süleyman Demirel Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9201-923X

Günümüz toplumunda kendisi olarak var olma mücadelesi verecek bir bireyin temel yaşam becerilerinin çok ötesinde bazı yeterliklere de sahip olması gerekmektedir ve kısaca 21. Yüzyıl becerileri olarak adlandırılacak söz konusu yeterlikler alanında bilimsel okuryazarlık özel bir başlık oluşturmaktadır. Zira bilim ve teknolojinin hayatın neredeyse bütün alanlarında başat rol üstlendiği bir çağda bilimsel ve teknolojik kavramları anlayabilmekten yorumlayabilmeye kadar uzanan bir yelpazede bilimin ve teknolojinin doğası ile birlikte sosyal bağlamlarının da anlaşılabilmesi sağlıklı bireysel kararların alınabilmesi, demokratik süreçlere katılım sağlanabilmesi açısından ön şart hükmündedir. Bu yüzden bilimsel okuryazarlığın önce kavramsal olarak anlaşılabilmesi ve ardından da bireylere kazandırılması gereken yeterlikler noktasında gerçekçi bir hedefe dönüştürülebilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kitap içi bölümde böyle bir anlayışla hareket edilerek bilimsel okuryazarlık tarihi gelişim süreci içinde tanımlanmış, fen eğitimi bağlamındaki anlamı ortaya konulmuş, ulaşılması gereken bir hedef olarak konumlandırıldıktan sonra öğretim ortamlarında ilgili yeterliklerin nasıl geliştirilebileceği tartışılmış ve nihayetinde bilimsel okuryazar bireyin nitelikleri somut olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1. Bilimsel Okuryazarlığın Tanımı

İçinde bulunduğumuz çağ bireylerin bilim ve teknolojiyle ilgili birçok kavram, daha da önemlisi süreç hakkında fikir sahibi olmasını ve bu birikim üzerine inşa edeceği bilgi ve becerileri günlük hayatta işe koşabilmesini gerektirmektedir. Öyle ki, bütün bu bilgi ve beceriler bütünü sadece günlük yaşamın belirli bir düzeyde idame ettirilebilmesi için değil, toplumsal yaşama demokratik katılımın sağlanabilmesi açısından da zaruridir. Bir taraftan günümüzün bilimsel ve teknolojik anlamda tartışmalı konularında sağlıklı bireysel kararlar alınabilmesi diğer taraftan toplumsal icra kabiliyetine sahip karar alıcıları yönlendirecek kamuoyunun oluşturulabilmesi ancak bu şekilde mümkün olacak ve böylece günümüz dünyasının bireyi kendini gerçekleştirme sürecinde ilerleyebilecektir.

Bireyin kendini gerçekleştirme arayışında özgürleşmesi, kendi kimliğiyle var olabilmesi, günün gerekliliklerine cevap verebilmesi ve demokratik hayata katılım sağlayabilmesi için gereken bu bilgi ve beceriler bütünü kısaca “21. Yüzyıl Becerileri” olarak adlandırılabilir ve bu noktada “bilimsel okuryazarlık” bir yeterli alanı olarak özel bir gündem oluşturur. Dikkatler bilimsel okuryazarlığa yöneltildiğinde ise önce onun kavramsal tanımını ortaya koymak ve “Bilimsel okuryazarlık ile kastedilen nedir?” sorusunu cevaplandırmak gerekir. İlk adımda yapılacak bu kavramsal çözümleme, bilimsel okuryazarlığın mahiyeti ve değeri açısından fikir verici olacağı gibi fen eğitimi bağlamındaki anlamına, uygulamadaki karşılığına ve bireyde gözlenmesi beklenen yansımalarına dair açılım yapabilmek için de zemin oluşturacaktır. Böylece sloganlaşmış ancak içeriği ve değeri konusunda muğlak anlatımların ötesine geçilememiş bir söylem ile mi yoksa gerçekçi ve iyi tanımlanmış bir hedef ile mi karşı karşıya olunduğunun değerlendirilebilmesi de mümkün olacaktır.

Bilimsel okuryazarlık ile ilgili değerlendirmelerde ilk çıkış noktası okuryazarlık kavramı üzerinden yapılabilir ve okuryazarlığın temel düzeyde okuma ve yazma becerilerine sahip olmayı ifade ettiği ancak gelişim süreci içerisinde okuyup yazabilmekten üst düzey eğitilmiş olmaya kadar açılan çok geniş bir yelpazeyi de kapsadığı söylenebilir (Turgut, 2005). Bilimsel okuryazarlıkta hedef yelpazenin üst kısmıdır. Yani esas olan kültürel öneme sahip bilginin sadece kavranması değil, aynı zamanda yorumlanması ve bunun için gereken süreçlere vakıf olunmasıdır ve yakın geçmişin yerli ve yabancı fen eğitimi reformu hareketlerinde önemle altı çizilen kavramlar arasında yer almasının sebebi de budur (Turgut, 2007). Zira söz konusu reform hareketlerinin ve arayışların odağında yer alan anlayış bilgi aktarımına ve muhatapların bunları tekrarına dayanan öğretim pratiğinin ötesine geçerek zihinsel bağımsızlığı sağlayacak süreçlere yönelmek (Munby, 1982) ve bunun

için bilginin üretilmesi, bilgi iddialarının sorgulanması, bilginin değerinin tayini gibi tartışma bağlamlarına dair yeterlik geliştirmektir.

İlgili alan yazına bakıldığında bilimsel okuryazarlığın sağlıklı biçimde anlaşılabilmesi için tarihi gelişim süreci ile birlikte değerlendirilmesi ve dönemin dinamikleri ışığında yorumlanması gerektiği görülür. Zira bir kısmı teorik çözümlere bir kısmı ise daha pratik kaygılarla doğrudan bilimsel okuryazar bireylerin özelliklerine odaklanmış çalışmalarda sunulanları anlamlandırmak bu şekilde daha kolay olacaktır (Turgut, 2005). Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde, bilimsel okuryazarlık kavramının belirli dönemlerde hangi saiklerle nasıl tartışmaya açıldığı ve değerlendirildiği kronolojik olarak gözden geçirilerek bilimsel okuryazarlığın günümüz perspektifindeki karşılığı ortaya konulmaya çalışılmış ve fen eğitimindeki yerinin tartışılabilmesi için zemin hazırlanmıştır.

1.2. Tarihi Gelişim Süreci

Bilimsel okuryazarlığın kültürel kökleri, modern bilimin batıda toplumsal yaşamın önemli bir parçası haline gelmeye ve aklın daha etkin kullanımına yönelik söylemlerin güç kazanmaya başladığı 1500'lü yıllara kadar uzanmaktadır. O dönemlerden günümüze kadar gelen uzun süreçte bilime ve uygulamalarına yüklenen misyonun ve bu misyonun insanlığın yaşamında konumlandırılma biçiminin dönemsel dinamikler içinde izlediği seyir ile birlikte evrilerek bir yeterlikler bütünü olarak varlığını korumaya devam etmiştir. Bugünkü algılanma biçiminin ana hatları ise yakın geçmişte, özellikle ikinci dünya savaşından sonra, bilimin doğasının ve uygulamalarının sosyal, ekonomik ve politik açıdan milletlerin, insanlığın refahı üzerindeki etkilerinin açık ve tartışmasız kabulüyle birlikte belirlemeye başlamıştır (Hurd, 1998). Bu yüzden bir kavram olarak bilimsel okuryazarlığa yüklenen anlamın ve dönemsel tanımlanmış biçimlerinin anlaşılabilmesi için özellikle bu son periyottaki (yakın dönem) tarihi gelişim seyrine bakılması gerekir. Zira ilk günden bugüne kadar değişmez, belirli bir doğaya ve misyona sahip bir bilim ve bilim/fen eğitimi anlayışı söz konusu olmadığı gibi böyle bir bilim/fen ve eğitimi kabulü üzerine kurgulanmış değişmez bir bilimsel okuryazarlık anlayışı da olmamıştır. Bilimin doğasına, etiğine ve uygulamalarının mahiyetine dair köklü değişimler bilim/fen eğitiminin geleneksel amaçlarının tartışmaya açılmasını gerektirmiş, bu gereklilik bilimsel okuryazarlığın ele alınış biçimini de etkilemiştir (Hurd, 1972).

Kültürel köklerinin izi yukarıda da ifade edildiği üzere uzak geçmişe doğru sürülebilse de bilimsel okuryazarlık kavramsal olarak bugünkü şekliyle 1950'lerden beri kullanılagelmıştır ve Hurd'un (1958) bilimin uygulamalarıyla birlikte